

**RESTAURÁČNÍ PRŮZKUM A NÁVRH NA RESTAUROVÁNÍ
KAZATELNY KOSTELA SVATÉHO JANA KŘTITELE
V HORNÍM ŽĐÁRU**

2026

1. Základní údaje o památce

1.1 Lokalizace památky

Stát:	Česká republika
Kraj:	Královéhradecký
Okres:	Trutnov
Obec:	Horní Žďár (Hajnice)
Objekt:	kostel svatého Jana Křtitele
Umístění:	Vítězný oblouk
Dřívější umístění:	-----
GPS souřadnice:	50.4939914N, 15.8713628E

1.2 Údaje o památce

Název památky:	kazatelna
R. č. ÚSKP ČR:	34857/6-3539
Typ památky:	dřevěná architektura, dekorativní dřevořezba
Technika:	olejová fládovaná polychromie, monochromní polychromie, zlacené prvky v metalech a bronzích na oleji, dekorativní dřevořezba z lipového masivu, klihokřídové podklady, sekundární polychromie olejové
Rozměry:	výška řečniště 120 cm, průměr řečniště 120 cm, průměr stříšky 100 cm, výška cca 50 cm
Autor:	neznámý
Umělecký sloh:	lidové baroko
Datace:	1801
Sekundární úpravy:	1928

1.3 Údaje o akci

Vlastník:	Obec Hajnice, Hajnice 109, 544 66 Hajnice, IČO: 00277827
Správce:	-dtto-
Investor:	Spolek NaŽďár, Horní Žďár 39, 544 01 Hajnice, IČO: 05441889
Předmět díla:	restaurátorský průzkum a návrh na restaurování kazatelny
Zhotovitel:	Mgr. Pavel Mach, Horní Kostelec 52, 549 41 Červený Kostelec, IČO: 04885929, DIČ: CZ8502083557, povolení MKČR 14951/2018 MgA. Jiří Kobr, Hostím 33, 266 01 Beroun, IČO: 03513581
Doba realizace:	květen 2026

1.4 Údaje o dokumentaci

Autor:	Mgr. Pavel Mach, MgA. Jiří Kobr
Autor fotografií:	Mgr. Pavel Mach
Použitá fotografická technika:	Canon D700, objektiv Sigma 17-50 mm f/2,8 EX DC OS HSM
Formát fotografií:	RAW
Využitý software:	Microsoft Word 2007, Adobe Photoshop Lightroom 5
Počet fotografií:	12
Počet stran textu:	8
Počet stran fotografií:	5
Počet stran příloh:	1 (zákres sond)
Celkový počet stran:	14
Místa uložení dokumentace:	1 x barevný originál, 1 x elektronická verze zaslána přes Úschovnu 1 x elektronická kopie Mgr. Pavel Mach

2. Popis památky

Původně jednolodní gotický kostel založený v roce 1350 je nejstarší památkou obce stojící na vršku nad údolím Žďárského potoka. Na evangelijní straně Vítězného oblouku je při stěně přimknuta sedmiboká kazatelna neznámého autora. Původní kazatelna byla umístěna v minulosti na protější epistolní straně, v roce 1801 však byla nahrazena současnou. Truhlářsko-řezbářská práce vykazuje znaky lidově barokní tvorby, výrazně zjednodušené formy však ve vesnickém kostelíku nepůsobí nepatřičně. Památka se sestává ze dvou částí, spodního řečniště, přístupného skrze sakristii a drobné stříšky. Každý z boků řečniště je dělen konzolkami vynášejícími abstrahované sloupky s patkami a hlavicemi. Hlavice pak pohledově vynášejí vyloženě profilovanou vysokou korunní římsu. Každé pole je na svém středu doplněno kdysi olištovanou výplní. Některé z nich dnes doplňuje rokajová dřevořezba s kartuší. Na historických fotografiích je patrné, že výplně byly sekundárně nahrazeny figurálními reliéfy evangelistů a patrně i Krista jako Dobrého pastře. Na osu řečniště navazuje taktéž sedmiboká stříška. Výrazná vyloženě profilovaná římsa přechází v konzolku respektující půdorysně celkové řešení památky. Na konzolce v minulosti stála socha Vítězného Krista. Podhled stříšky byl doplněn o klasický nimbus s Holubicí Ducha svatého.

Současné povrchové úpravy jsou v celém rozsahu památky sekundární. Figurální dřevořezba je zcizena a nachází se neznámo kde.

3. Současný stav památky

Současný stav památky je závažný, havarijní. Památka je celkově pokryta atmosférickými nečistotami, pavučinami a ptačím trusem. Jednotlivé spoje jsou zkřehlé, rozvolněné, rozeschlé, místy poškozeny vandalským zacházením k památce. Lišty výplní jednotlivých polí jsou vyjma jedné vytrhány a zanikly. Vrcholová socha byla ukradena. Chybí paprsky a Holubice Ducha svatého. Spodní část kazatelny ukončovala zešpičatělá dekorativní koule. Řečniště se vyklání ode zdi. Bezprostředí zhroucení do presbytáře však v tuto chvíli nehrozí. Současné i historické povrchové úpravy tvoří hustou síť miskovitých krakelků. Ty jsou nestabilní, samovolně se oddělují a nenávratně mizí. Povrchové úpravy se prakticky prolínají jedna přes druhou dle toho, kde všude je nejmladší povrchová úprava zcela sprášená. Konzervační vrstva je kompletně zoxidovaná, tvořící „flekatou“ zelenožlutou mapu. Sekundárně instalované řezby kartuší jsou v úsecích zlacení řešeny v metalu na olej. Metal vykazuje známky vysoké oxidace. Klihokřídové podklady jsou zcela vyšeptalé, samovolně se bortící od podložky. Prvky z obecných kovů jsou kompletně povrchově zkorodované.

4. Restaurátorský průzkum

Nedestruktivní metody průzkumu – vizuální prohlídka, inventarizace prvků, rasantní boční nasvětlení

- památka je výrazně zanesena atmosférickými nečistotami, pavučinami, ptačím trusem,
- klihokřídové podklady kartuší se masivně zvedají od podložky, jsou zkřehlé, sprašují se,
- dochované povrchové úpravy jsou kompletně rozvolněné od podložky, na dotek se sprašují a bortí
- figurální dřevořezba kompletně chybí, byla rozkradena,
- v defektech a mechanických poškozeních jsou patrné starší historické polychromie,
- spojovací prvky z obecných kovů jsou zkřehlé, kompletně zkorodované,
- řada technických spojů je rozvolněných, rozklížených, některé již neplní ideálně svoji funkci, zřícení některých zásadních dílů památky však nehrozí,
- nosná konstrukce památky je ve stavu odpovídající svému stáří, bez známek výraznější nestability ohrožující památku, dřevokazný hmyz nebyl zjištěn,
- náhražkové materiály pokovení jsou zoxidované (metal na olej),
- jsou patrné defekty čítající vrypy, škrábance, okopané rohy, ulomené části architektury kazatelny,

Destruktivní metody průzkumu – stratigrafické sondy, sondy na originální povrchovou úpravu, kontrolní vpichy

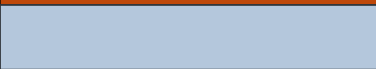
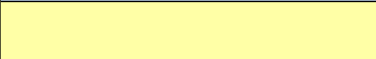
- sondážní zjištění byla situována do míst, kde byl dobrý předpoklad pro zachování starších úprav a zároveň bylo možné je fotograficky dokumentovat; výsledky průzkumu potvrdily a rozšířily poznatky vizuální prohlídky,
- v provedených sondách byly zjištěny starší historické úpravy, včetně předpokládaných polychromií originálních,
- **nejstarší polychromií** je kombinace jasně červené, zelenookrové a šedomodré polychromie, mohlo by se jednat o jednoduchý malovaný mramor, v místech olištovaných výplní byly v nejstarší vrstvě zaznamenány figurální malby evangelistů,
- **první sekundární polychromií** je na klihokřídovém podkladu hnědočervená úprava (mohlo by se jednat také o totožnou polychromii jako v případě oltáře, a sice světle růžovou zakalenou rozloženým zhnědlým lakem) se zlacenými detaily na olej na mat (římsičky mezi konzolkami a patkami sloupků),
- **druhou sekundární polychromií** je opět na klihokřídové subtilní vrstvě (či olejový podklad?) současná úprava v olejových fládrech, kdysi zlacené prvky byly vyspraveny prachovým bronzem.

Současná barevnost památky je druhotnou povrchovou úpravou, uměleckořemeslné provedení je průměrné kvality. Originální polychromie oltářní architektury v kombinaci zlacení a stříbření na lesk a mat s lazurami by navrátila památce její původní podobu a dnes již zapomenutou barevnou krásu, se kterou byla do prostředí kostela zamýšlena.

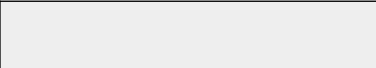
Použité materiály: organické rozpouštědlo C6000, C6006, líh technický, toluen, terpentýn, směs organických rozpouštědel a aditiv, čpavková voda, skalpely, štětinové, vlasové štětce, skelné tužky, gáza lékařská.

5. Stratigrafie

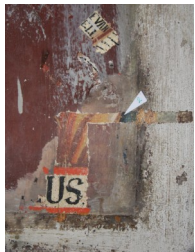
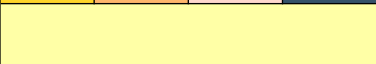
Sonda 6, pasivní plocha řečniště:

	3 – současná úprava na bílém podkladu	
	2 – hnědočervená (růžová s lakem?) na klišokřídovém podkladu	
	1 – světle šedomodrý odstín	
	0 – dřevo	

Sonda 4, patka sloupku:

	3 – současná úprava na bílém olejovém podkladu	
	2 – hnědočervená (růžová s lakem?) na klišokřídovém podkladu	
	1 – jasně červená	
	0 – dřevo	

Sonda 2, výplň:

	3 – současná úprava na bílém olejovém podkladu	
	2 – hnědočervená na klišokřídovém podkladu	
   	1 – figurální malba apoštola s nápisovou cedulkou	
	0 – dřevo	

6. Návrh na restaurování

- fotodokumentace (před, v průběhu a po restaurování),
- základní očištění od atmosférických a dalších nečistot (štětinové, vlasové štětce, vysavač s regulací podtlaku vzduchu Makita VC3211MX1),
- vstupní opakovaná fixace rozvolněných polychromií před demontáží (Acrykleber 498 HV, Lascaux, Primal AC16, popř. Paraloid B72 10 – 15% v xylenu),
- celková demontáž,
- příprava demontovaných částí na transport a převoz do zabezpečených prostor zodpovědného restaurátora,
- průběžná opakovaná fixace klihokřídových podkladů v průběhu restaurování (Acrykleber 498 HV, Lascaux, popř. Paraloid B72 10 – 15% v xylenu),
- rozšířený nedestruktivní a destruktivní restaurátorský průzkum: celková revize aktuálního stavu, rozšíření sond za účelem zpřesnění a zjištění rozsahu dochování nejstarší a sekundárních barevných, zlacených polychromií, v případě potřeby laboratorní analýza (1 – 2 ks vzorků pro laboratorní stratigrafickou a prvkovou analýzu), zkoušky čištění a snímání sekundárních polychromií, inventarizace chybějících úseků včetně figurální dřevořezby, konzultace výsledků rozšířeného průzkumu s NPÚ,
- lokální petrifikace, celoplošné opakované insekticidní a fungicidní ošetření opakovanými nástriky 4x (technický benzin, aceton, Abiester, Lignofix I-Profi v koncentraci dané výrobcem),
- chemické a mechanické snímání sekundárních polychromií, (naměkčovací gel, směs organických rozpouštědel a aditiv, aceton, C6000, C6006, technický benzin, líh technický, gáza lékařská, čpavková voda, čistící houbičky s nanovláknem, čistící houbičky Wishab, chlebová střídka, naměkčovací enzymy, skalpely různých tvarů a ostří, skelná vlákna),
- ztenčení či odstranění druhotných tmelů nanesených hrubě, s přesahem, nerespektujících tvarový rukopis díla (skalpely, brusné háčky, skelná vlákna, dláta),
- analogická dořezba chybějících detailů s maximálním přihlédnutím k zapojení všech dochovaných fragmentů (lipový masiv, řezbářská dláta, lepidlo RAKOLL GXL4, BINDAN),
- truhlářská revize a konzervace nosné konstrukce a opláštění kazatelny (smrkový, borovicový masiv, lepidlo RAKOLL GXL4, BINDAN),
- doplnění chybějících podkladových vrstev dekorativní dřevořezby a architektury kazatelny, drobnější defekty tmeleny emulzními či akrylovými tmely (bělený včelí vosk, olejové barvy Umton, kostní, kožní klih, plavená křída, CLOU Holzpaste),
- vyrovnání plastické modelace nově doplněných tmelů dle originálu broušením (brusné papíry, brusná hladítka),
- úprava savosti, lokální nápodobivé barevné retuše, (šelak bílý, želatina, temperové barvy mistrovské Umton, akrylové barvy Golden Heavy Body),

- finální korektury, patinace (temperové, akvarelové barvy Umton mistrovské, šelakové tinktury),
- závěrečná konzervace barevných polychromií, ruční rozleštění (včelí vosk, carnaubský vosk, damara, terpentýn, alternativně lze využít malířský lak polomat Pébéo),
- pasivace zkorodovaných spojovacích prvků (RENAISSANCE Metal De-Corroder),
- transport, osazení, případné lokální finální retuše,
- vyhotovení závěrečné restaurátorské zprávy dle Vyhlášky 66/1988 Sb. zákona o státní památkové péči a dle metodického listu Struktura a náležitosti restaurátorských zpráv (barevné fotografie o rozměrech min. 13 x 18 cm na fotopapír),

7. Doporučení obnovy

Současná barevnost památky je druhotnou povrchovou úpravou. Návrat k původní polychromii by navrátil památce její původní podobu, se kterou byla do prostoru kostela zamýšlena. Vzhledem k současnému využití kostela však dává smysl zamyslet se nad prezentací památky v „duchu“ současné funkce a stavu památky. Při tom je však nezbytně nutné respektovat historické povrchové úpravy a finální estetickou stránku věci řešit v souladu se sakrálním prostředím památky a v zájmu památkové péče.

8. Závěr

Navrhované komplexní řešení zajistí a prodlouží životnost hmotné podstaty památky v plném rozsahu.

Současný stav díla je poznamenán jak přirozenou degradací materiálů věkem a prostředím, tak sekundárními zásahy, které jedinečnost památky degradují.

9. Literatura a zdroje

ULIČNÝ Petr et al: Stavebně historický průzkum kostela svatého Jana Křtitele v Horním Žďáru (Hajnice), prosinec 2016 – září 2020

Na vědomí:

Spolek Nažďár, Horní Žďár 39, 544 01 Hajnice, IČO: 05441889 Obec Hajnice, Hajnice 109, 544 66 Hajnice, IČO: 00277827

1C – vlastní

rest art | **Mgr. Pavel MACH**
 povolení k restaurování MKČR:
 MK 14951/2018 OP
 +420 724 586 281
 pavel.petr.mach@gmail.com
 54941 Červený Kostelec, Horní Kostelec 52
 IČ: 04885929 DIČ: CZ8502083537

1

V Červeném Kostelci dne 30. 5. 2026

Místa odběrů sond.

Pohled z lodi kostela do presbytáře kolem roku 1960, foto: NPÚ GŘ, Praha, Sbíрка fotodokumentace č. F. 035458.

Pohledy na kazatelnu. Dobře patrný havarijný stav barevných polychromií.

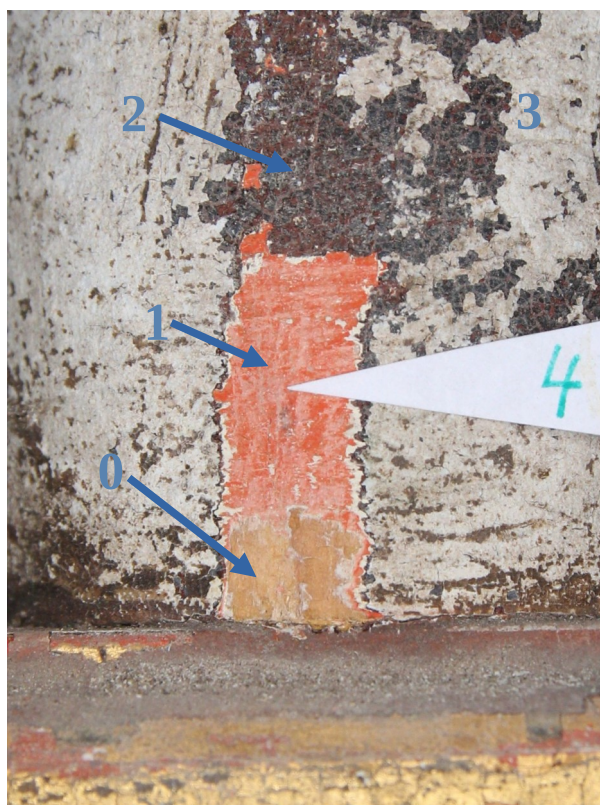

Vlevo vnitřní strana řečniště. Vpravo pohled stříšky, v otisku dobře patrné paprsky a kruh vymezující patrně mráčky s Holubicí Ducha svatého.

Situace v sondě 2, vnitřní partie orámované výplně: 0 – dřevo, 1 – malovaný apoštol s nápisovou páskou, 2 – klišokřídový subtilní šeps s červenohnědou polychromií, 3 – současná úprava na bílém podkladu.

Situace v sondě 1, spodní římsa řečniště: 0 – dřevo, 1 – jasně červená úprava, 2 – klišokřídový šeps s hnědočervenou polychromií, 3 – klišokřídový šeps či bílý podklad se současnou úpravou.

Situace v sondě 5, dřík sloupku: 0 – dřevo, 1 – zelenookrová polychromie s žílou?, 2 – klišokřídový šeps s hnědočervenou polychromií, 3 – současná úprava na bílém podkladu.

Situace v sondě 6, pasivní plocha: 0 – dřevo, 1 – modrošedá barevnost, 2 – klišokřídový šeps s hnědočervenou úpravou, 3 – současná úprava na bílém podkladu.

Situace v sondě 4: 0 – dřevo, 1 – jasně červená polychromie, 2 – klišokřídový šeps s hnědočervenou polychromií, 3 – současná úprava na bílém podkladu.